

Hela Epizytexten ägnas denna gång åt det omfattande mjältbrandsutbrottet vid Omberg i Östergötland. I skrivande stund har över tio djur dött och sex besättningar är drabbade. Texten är sammansatt av Cecilia Hultén, SVA.

MJÄLTBRANDSUTBROTT PÅ OMBERG

Mjältbrand konstaterades först hos en tjur som dött på bete på Omberg den 7 juli. Sedan dess har mjältbrandsorsakade dödsfall bekräftats hos ytterligare nio nötkreatur, ett får och en häst. Dessutom har en död älg som påträffats i området visat sig vara smittad. När detta skrivs, 9 augusti, är sex besättningar drabbade, inom ett område som utgår från Omberg och sträcker sig till Ödeshög i söder och Tåkern i öster (Figur 1).

Samtliga kadaver har destruerats och de platser där kadaver legat har sanerats. För att minska risken för ytterligare fall och således undvika ytterligare kontamination av miljön har Jordbruksverket fattat beslut om att nötkreatur och får i ett område som sträcker sig ca fem kilometer från varje bekräftat fall ska vaccineras. Dessutom tilläts vaccination av hästar och getter i samma område.

Det pågående utbrottet skiljer sig i karaktär från tidigare utbrott som utretts i modern tid i Sverige. Utbrotten 2008, 2011 och 2013 drabbade enskilda besättningar i begränsade geografiska områden, och utredningarna som följde kunde identifiera sannolika smittkällor. I Ombergsutbrottet har en mer omfattande smittspridning skett och avstånden mellan på varandra följande fall har varit betydande (som längst ca 10 km). I skrivande stund har inga kända kopplingar mellan de sex drabbade besättningarna kunnat identifieras som kan förklara smittspridningen.

Följer välbeskrivet mönster

Men Ombergsutbrottets karaktär är inte okänd från ett internationellt perspektiv. Snarare följer

FIGUR 1. Spärrade områden på grund av mjältbrandsutbrott på och runt Omberg den 8 augusti.

■ ■ Telefonnumret till SVAs epizootologjour är 018-67 40 01.

■ ■ Detta nummer kan enbart användas då SVAs växel är stängd, dvs utanför ordinarie arbetstid. Epizootijouren ger råd och hjälp till veterinärer vid misstanke om epizootisjukdom. Provsvar eller allmänna råd kan inte ges på detta nummer.

det ett relativt välbeskrivet mönster från områden med historisk förekomst av mjältbrand. Historien visar att sporadiska utbrott med mer omfattande spridning kan uppstå under särskilt gynnsamma förhållanden. Exakt vilka dessa faktorer är och hur de påverkar mjältbrandsökologin är dock inte helt klarlagt.

Att mjältbrand förekommit historiskt runt Omberg är väl känt och finns dokumenterat i historiska källor. Efter utbrottet i Örebro 2011 gjorde SVA en kartläggning av besättningar som spärrats för mjältbrand 1916–1961 (se www.sva.se) och i detta material nämns ett antal platser som finns belägna i anslutning till det drabbade området. Vid den tiden grävdes döda djur ned i närheten av den plats där de dött. Det exakta läget dokumenterades emellertid aldrig men vi kan utifrån historiken härleda att ett flertal äldre mjältbrandsgravar finns i området.

Det finns också omständigheter i den lokala miljön, bland annat kalkrika jordar och kärr, som är gynnsamma för mjältbrandsöverlevnad. Även om inga mjältbrandsfall rapporterats i modern tid kan man inte utesluta att enstaka mjältbrandsorsakade dödsfall förekommit också under senare år, hos vilt såväl som hos tamboskap, utan att orsaken utretts. Sådana enstaka dödsfall kan ha bidragit till att en lågradig mjältbrandskontaminering av naturbetesområden på Omberg förelegat inför betesläppet 2016.

Lokala förutsättningar sommaren 2016

Sommaren 2016 på Omberg har varit torr och varm. Naturbetena är kraftigt nedbetade och

djuren betar nära marken, vilket ökar risken för att de ska få i sig eventuella mjältbrandssporer som kan finnas i jorden. Magra beten innebär dessutom en potentiell stress för djuren vilken gör dem mindre motståndskraftiga för infektioner som mjältbrand.

Den torra, varma sommaren har också varit gynnsam för insekter. Insekter, i synnerhet spyflugor och bromsar, har från andra länder rapporterats kunna spela en roll för smittspridning mellan djur i samband med mjältbrandutbrott. Hypotesen är att spyflugor kan bidra till lokal spridning och uppförökning av smitta (inom ett bete eller mellan närliggande beten), medan broms under vissa förutsättningar skulle kunna sprida smittan över längre sträckor till nya besättningar. Det är emellertid mycket svårt att i praktiken fastlägga den typen av samband vetenskapligt.

Att den vilda faunan utgör en bit i pusslet är klart i och med fyndet av den mjältbrandspositiva älgen (Figur 2). Studier i nationalparker i Afrika visar artspecifika skillnader i känslighet för mjältbrand där det huvudsakliga mönstret är att gräsätare, i synnerhet idisslare, är mest mottagliga. Omnivorer som svin, är mindre känsliga och karnivorer, till exempel lejon och hyenor kan vara förhållandevis motståndskraftiga.

Passiv övervakning ger skev bild

Klart är att den passiva övervakningen – rapportering baserad på observationer i fält – ger en skev bild av smittans natur. Genom att göra serologiska undersökningar riktade mot flera djurslag i ekosystemet kan en mer fullständig bild fås av hur exponeringen egentligen ser ut. SVA försöker nu säkra sådant material i utbrottsområdet för att öka vår kunskap om sjukdomens epidemiologi.

Ombergsutbrottets ursprung är fortfarande okänt och smittvägar mellan besättningar och enskilda dödsfall är inte fastlagda. Flera nyckelfaktorer har däremot identifierats som bidragit till de gynnsamma förutsättningar som rått på Omberg under sommaren 2016 och som förklarar utbrottets mönster och karaktär. Detta är i dagsläget tillräckligt för att kunna rekommendera nödvändiga hanteringsåtgärder. Vidare utrednings- och forskningsarbete kommer dock att behövas under kommande månader och år för att fördjupa förståelsen av utbrottet och bygga upp kunskap kring mjältbrand och dess ekologi. Detta för att vi i framtiden bättre ska kunna förutsäga och förebygga liknande händelser. ■

FOTO: ANNA-MARIA ERIKSSON

FIGUR 2. Den döda älg som påträffades vid Omberg visade sig vara smittad av mjältbrand. Att den vilda faunan utgör en bit i pusslet är klart.